Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 26-чы август, бараз кюн.
№ 164 (18265)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАЙРАМ

Кенг халда белгиленирикди

Къабарты-Малкъар къыралча къуралгъан кюнюн жыл сайын 1-чи сентябрьде къууанчлы белгилейди. Быйыл да башха боллукъ тюйюлдю. КъМР-ни Культура министерствосуну башламчылыгъы бла республиканы Къыраллыгъыны кюнюне хазырланыу эмда аны тынгылы бардырыу жаны бла ишлени планларын жарашдыргъанды. Аны тынгылы тамамлар мурат бла КъМР-ни Правительствосу энчи комитет да къурагъанды. Битеу бу шартланы юслеринден республиканы культура министри Руслан Фиров тюнене журналистле бла тюбешиуюнде билдиргенди.

Байрамны программасыны юсюнден тынгылы хапар айта, **27-чи августдан** башлап, республиканы музейлеринде, культура юйлеринде бла библиотекаларында Къабарты-Малкъарны къуралыууна бла аны айныууна аталгъан китапланы, суратланы да кёрмючлери боллукъдула, жазыучула бла тюбешиуле къураллыкъдыла, республиканы искусствосуну усталарыны къатышыулары бла концертле кёргюзтюллюкдюле, дегенди Руслан Борисович.

31-чи августда уа КъМР-ни Президенти Арсен Каноков, Правительствону Юйюнде къонакъ алыу къурап, анда жигер урунуулары, уллу жетишимлери бла да республиканы айныууна себеплик этген, аны атын айтдыргъан адамлагъа сыйлы атла бла саугъала берликди.

Министр, баш магъаналы ишле 1-чи сентябрьде бардырыллыкъларын чертип, аланы санагъанды. Ала эрттенликде,хар замандача, Аскер махтаулукъну эсгертмесине гюлле салыудан башланырыкъдыла. Андан сора, шахарны администрациясыны аллында белгили къабартылы жазыучу Алим Кешоковну эсгертмеси ачыллыкъды. 400-жыллыкъны майданында уа москвачыланы къатышыулары бла сейирлик автомотошоу бардырыргъа белгиленеди. Руслан Борисович аллай автомотошоу кёп болмай Москвада Лубянкада ётгенин эмда жаш тёлю анга бек сейир этип къарагъанын белгилегенди.

Къырал концерт залны аллында майданда уа ол кезиуде гюллени кёрмючю ачыллыкъды. Бери келгенле тюрлю-тюрлю миллет ашарыкъланы да татыуларын хакъсыз ашап кёрюрге онг табарыкъдыл а. Республикада жашагъан миллетлени культура аралары барысы да къатышырыкъдыла бу сейирлик кёрмючге. Искусстволаны усталары уа келген халкъны жырлары бла къууандырлыкъдыла.

12 сагъатда уа Жашил театрда эм гитчелерибизге Билимни кюнюне эмда Къыраллыкъны кюнюне аталып байрам къураллыкъды. Республиканы сабий коллективлери мында кеслерини усталыкъларын кёргюзтюрюкдюле.

14 сагъатдан 15-сине дери, жыл сайын болуучусуча, «Восток» кинотеатрны аллында урушну бла урунууну ветеранларыны хору «Мен сени бла тенгме, мени республикам» деген ат бла концерт кёргюзтюрюкдюле,духовой оркестр согъарыкъды.

17 сагъатдан 18-ге дери Абхазия майданда республиканы фахмулу жаш жырчылары байрам концерт кёргюзтюрюкдюле, жаш тёлюге анда тепсерге онг чыгъарыкъды. **19 сагъатда** уа «Келишиулюкню» майданында республиканы искусствосуну усталары тепсерикдиле, жырларыкъдыла.

Министр байрамгъа аталгъан къууанчлы ишле республиканы битеу шахарларында бла эллеринде бардырыллыкъларын билдиргенди. Аны бла бирге саулукъ сакълауну,культураны,билим бериуню ол кюнледе кёп жангы объектлери хайырланылыргъа берилликлерин чертгенди.

Андан сора ол журналистлени соруууларына жууапла бергенди.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

Налогла эм бюджетлени къуралыулары

Къырал Думаны депутатлары каникуллагъа чыкъгъандыла. Шёндю ала арт кюнледе къабыл кёрген законопроектлеге, къыралны Президенти къол салып, жашауда бардырыуну жолуна жибере турады. Ол оноуланы санында Къырал Думаны бюджет эм налогла жаны бла комитети хазырлагъан налог эм бюджет политиканы игилендире барыугъа бурулгъан законопроектле да бардыла. Кризисге къажау мадарлача, ол нормативлени къыралны экономикасын айнытыугъа къаллай магъаналары боллугъуну юсюнден Къырал Думаны Бюджет эм налогла жаны комитетини председатели Юрий Васильев бла ушакъ этгенбиз.

- Юрий Васильевич, сиз оюм этгенден, гитче бизнесге болушууда бек керек боллукъ законопроектле къайсыладыла?

- Ата журтлу товар чыгъарыучулагъа, ич рынокну айнытыугъа, бизнесге жараулу болумла къураугъа, алай бла ишчи жерлени сакълаугъа, алагъа къоша барыугъа бурулгъан бир къауум нормативле къабыл этилгендиле. Кредитле жаны бла къырал гарантияла бериуню низамын законлагъа тийишлиликде жарашдыргъанбыз. Алай бла энди россейли предприятияла кредитлени тынч алыргъа боллукъдула. Гитче бизнесни бир къауум бёлюмлеринде предпринимательствону башлауну юсюнден алгъадан билдириуню низамы тохташдырылгъанды. Тюшюрген хайырлары 60 миллион сомгъа дери болгъан предприятиялагъа налог салыуну женгиллетилген формасына кёчерге эркинлик бериледи.

Тюз ниетли арендаторлагъа, гитче эм орталыкъ бизнесни предприятияларына аренда мекямланы сатып алыугъа аслам онг бериледи. Тюшген хайырдан бир налог тёлеучюлени контроль-касса аппаратла бла ишлерге борчлу болгъанлары кетерилгенди. Кёбюсюнде гитче бизнесни «дыгаласха къалдырыучу» къараулары саны азайтылгъанды. Алдагъы кюзде уа налог тёлеучюлени административ къысыулукъ этилиуден къоруулау, уголовный жууапха тартыуну сылтауларын низамгъа келтириу жаны бла башламчылыкъла этилликдиле.

- Ол законопроектлени кёбюсюне къыралны Президенти мындан алда къол салгъанды, дегенсе. Ала къайсыладыла?

- «Россей Федерацияны Налог кодексини 346.12 статьясына, 346.13 статьясыны экинчи кесегине тюрлениуле кийириуню юсюнден» законопроект ол сандады. Анга кёре, гитче бизнесни предприятияларына тап келлик болумла къураллыкъдыла. Налог салыуну женгиллетилген амалына кёчерча эркинлик берген бир жылгъа тюшген хайырны бек уллу ёлчеми 60 миллион сомгъа дери кётюрюлгени предприятияланы налог жюклерин азайтырыкъды. Кийирилген тюрлениулеге кёре, аллай предприятияла ол амалгъа 2010 жылда биринчи январьдан башлап кёчерге боллукъдула.

Алай бла, налог салыуну женгиллетилген амалы гитче предприятияланы бир ненча кереге кёбейиулерине себеплик этерикди. Къыралда экономика эм социальный болумну игилендириуде аны уллу магъанасы барды. Кесигиз оюм этигиз, Минэкономразвитияны билдириулерине кёре, Россей Федерацияда гитче предприятияла 2007 жылда бир миллиондан аслам, гитче бизнесде ишлеген адамланы саны 10 миллиондан озуп эдиле.

Законла чыгъарыучула санагъанларына кёре, женгиллетилген амалгъа кёчюу гитче бизнесни предприятияларыны ачыкъ этилген хайырларыны ёлчеми 30 процент чакълыгъа ёсерикди, ишни хайырлылыгъы уа 25 процентден асламгъа кётюрюллюкдю. Анга кёре, физический лицоланы хайырларындан регионланы бюджетлерине жиберилген налогланы ёлчеми ёсерикди. Кризис

кезиуде регионлада бир халда болумну жалчытыуда аны бек уллу магъанасы барды.

Президент гитче бизнесни предприятияларында касса аппаратланы жюрютмезге деген законнга да къол салгъанды. Бир къауум ишлени тамамлаудан тюшген хайыр ючюн бир налог (ЕНВД) тёлеген организациялагъа эм энчи предпринимательлеге ол да иги боллукъду. Нек дегенде ЕНВД-ны энчиликлеринден бири - аны ёлчеми организациягъа къаллай бир хайыр тюшгенине кёре тохташдырылмагъанындады. Ол себепден контроль-касса техниканы (ККТ) хайырланыуну бир тюрлю магъанасы жокъду.

- Иш алайгъа жетгенде, хайырланыучуланы эркинликлерин къоруулауну мадарлары этилликмидиле, къоранчлагъа контроль боллукъмуду?

- Сёзсюз, къырал ахча къалай жюрютюлгенине контрольлукъ этерикди, хайырланыучуланы жараусуз продукциядан сакъларыкъды. Ол мурат бла экинчи кере окъулууунда законопроектге тюзетиу кёргюзтюлген эди: ЕНВД жаны бла энчи налог жорукъгъа кёчюрюлген предпринимательле ККТ-ны хайырланмай иш этгенде, сатып алыучугъа товар чек берирге деп кёргюзтюлген эди. Ол къагъыт касса аппарат берлик документни орнуна болуп, алыучугъа жараусуз продукцияны артха къайтарыргъа онг берликди.

Тюшген хайырдан бир налог тёлеучюле ККТ-ны хайырланыуну неда ансыз ишлеуню сайларгъа боллукъдула. Предпринимательле, аллай жангы эркинлик ала туруп, жамауатны аллында борчларын да унутмазгъа керекдиле. Аны себепли алыучуну излеую бла товар чек неда квитанция берирге унамагъан предприниматель административ жуапха тартыллыкъды, тазир тёлерикди.

- Социальный магъаналары да болгъан дагъыда къаллай законопроектле къабыл кёрюлгендиле?

- «Урожай-90» чеклени артха сатып алыуну юсюнден» законопроект 1991 жылда эл мюлк продукцияны тирлигин ёс дюргенлеге къырал борчну къайтарыуну жалчытыуду.

Жаланда экономикагъа угъай, социальный борчланы тамамлауда файдалы боллукъ налог жангылыкъланы юслеринден законопроектлени башха къауумуна да къаралгъанды. Ол санда эл мюлкде уруннганлагъа алгъан иш хакъларындан налог тёлеу жаны бла женгиллик этиу, сабийлери ары жюрюгенлери ючюн ата-анала сабий садха ахча тёлегенде къоранчланы, жашау журтланы энчи иеликге сатып алгъанда тёлениучю налогну азайтыу жаны бла льготала бериуню оноуу этилгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

КЪУЛЛУКЪГЪА САЛЫУ

Аурика Гаштова - Статистика жаны бла службаны таматасы

Россей Федерацияны экономиканы айнытыу министри Э.Набиуллинаны буйругъу бла **Аурика Абдуловна Гаштова** Къырал статистиканы федеральный службасыны КъМР-де территориялы органыны башчысына салыннганды.

***СПРАВКА**: Аурика Абдуловна Гаштова 1982 жылда Къабарты-Малкъар къырал университетни «бухгалтер эсеп» бёлюмюн бошагъанды эмда КъМР-ни Статистика жаны бла къырал комитетине ишге киргенди. 1996 жылдан башлап Къырал статистиканы федеральный службасыны КъМР-де территориялы органыны башчысыны заместители болуп тургъанды. КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла эмда «2002 жылда халкъны санын жазыуда жетишимле болдургъаны ючюн» майдал бла саугъаланнганды.*

Эрдеди, эки сабийи бардыла.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Жангыртыу

Сансызла жокъдула

Нальчикни 27-чи номерли школуну директору Юрий Назаров бизге билдиргенине кёре, ала жангы окъуу жылгъа хаппа-хазырдыла. Кабинетлени устазла окъуучуланы, ата-аналаны болушлукълары бла боягъандыла. Спорт залгъа да быйыл тынгылы ремонт этилгенди. Ашхананы къабыргъалары уа шёндюгюлю къурулуш материалла бла ариу тышланнгандыла.

Бу школда от тюшюуге къоркъуусузлукъ жанына да уллу эс бурулады. Аны себепли директор быйыл пластикни бла кроношпанны кетерип, ала болгъан жерлеге, усталаны чакъырып, плитка салдыртханды. Спонсорлукъ этген ата-ана да болгъандыла.

Жайда сабийле, жарашдырылгъан графикге кёре, школгъа ишчи практикагъа жюрюгендиле. Аны себепли ремонт да мында тап баргъанды. Окъуучула, кир-кипчикни тышына чыгъарыргъа болушхандан сора да, школну арбазын тапландырыугъа да тири къармашхандыла. Тереклеге, жангы орнатылгъан гюллеге суу къуйгъандыла, тёгерекни сыйпагъандыла.

Бу ыйыкъда уа онунчу классланы практика кезиулериди. Ала устазлагъа парталаны кабинетлеге жыяргъа, хар затны тийишли жерине салыргъа болушадыла. Аны бла чекленип къалмай, биринчи сентябрьни байрамына да хазырланадыла .

Бизни корр.

КЕНГЕШ

Ана тилни проблемаларын сюзгендиле

Тюнене Нальчикни сабий садларында бла школларында малкъар тилден бла литературадан окъутхан устазланы август кенгешлери болгъанды. Анда сёз жангы окъуу китапланы, озгъан окъуу жылдагъы жетишимлени эм устазланы алларында болгъан проблемаланы юслеринден баргъанды.

Кенгешде сёлеше, шахарны малкъар тилден бла литературадан устазларыны методика биригиулерини таматасы Бечелланы Сакинат келе тургъан окъуу жылда аланы алларында къаллай борчла тамамланылыргъа кереклисин белгилегенди. Сёз ючюн, шахарны школларыны араларында айтхылыкъ закий поэт Мечиланы Кязимни 150-жыллыкъ юбилейине аталгъан конкурс бардырыллыгъын айтханды. Анга деп тюрлю-тюрлю ишле хазырларгъа эм бардырыргъа кереклисин да чертгенди. Кесини сёзюнде Сакинат Шарапиевна сабийлеге ана тиллерин юйретиуге къыйын салгъан устазлагъа ыспас да этгенди.

23-чю номерли школну устазы Жанатайланы Аслижан а дерследе къаллай амалланы хайырланыргъа боллугъуну юсюнден айтханды. Кесини сынауундан сейирлик юлгюле да келтиргенди.

Кенгешде шахар школланы орус тилли группаларына деп жарашдырылгъан харфлыкъны авторлары да сёлешгендиле. Жыйылгъанлагъа, компьютерлени хайырланып, аны макетин, анда болгъан темаланы да кёргюзтгендиле.

Устазла барысы да сабийлени ана тилден билимлерин сынар ючюн къуралгъан срезлеге жарашдырылгъан текстле программа бла арталлыда келишмегенини юсюнден жарсыгъандыла. Келе тургъан окъуу жылда ол проблемагъа энчи эс бурулургъа кереклисин да чертгендиле.

Бизни корр.

ТАПЛЫКЪ

Маршрут такси жюрюйдю

Бизни газетде алгъаракълада билдирилгенича, Огъары Жемтала, Жемтала, Зарагиж элледе жашагъанла, район ара Къашхатаугъа барып, кеслерини жумушларын тамамлап къайтыргъа, пассажир транспорт болмай, кёп заманны къыйналып тургъандыла. Черек районну администрациясы эллилени ол жарсыуларын кетерирча мадар тапханды – алгъаракъда маршрут такси сатып алгъанды.

Бюгюнлюкде ол маршрут такси, башда айтылгъан элледе жашагъанланы къуру район арагъа бла артха кюннге эки кере жюрютгенден сора да, Бабугент элге да жетдиреди. Аны хайырындан ала район арада жумушларын ашыкъмай, тынгылы тындырыргъа онг табадыла.

Алайды да, Черек районда дагъыда бир борч тамамланнганды. Болсада эллилени жарсытхан дагъыда бир зат барды – башда айтылгъан эллени район ара бла байлашдыргъан жолну халы аламат тюйюлдю. Эллиле Черек районну башчылары ол жолну тап халгъа келтирирге да болушурла деп ышанадыла.

Бизни корр.

Жолоучулукъ

Нальчикден Берлиннге - машиналада

Бу кюнледе Нальчик - Москва – Берлин автопробег башланнганды. Аны автомобиль школланы Россей ассоциациялары бардырады.

Халкъла аралы автопробегге къыралыбызны бек иги он автошколу къатышадыла, ол санда Къабарты-Малкъардан да. Бу иш, совет аскерлени Германияда туруууларына жораланып, Берлинде къуралгъан кёрмючге аталгъанды. Бизни республиканы командасы музейге саугъагъа жерлерибизни ариулугъун кёргюзтген уллу сурат эм кёп тюрлю сувенирле элтеди.

КъМР-ни жаш тёлю автошколуна жюрюгенле Бегийланы Заур бла Тимур Самогов автомногоборьядан акъылбалыкъ болмагъанланы араларында Воронежде жай чемпионатда хорлагъандыла. Ол алагъа быллай бийик даражада бардырылгъан халкъла аралы автопробегге къатышыргъа онг бергенди. Жашла машинаны кезиу-кезиу сюредиле. Аланы биргелерине автошколну директору Раиса Балкарова да кетгенди.

Бу кюнледе бизни команда Москвадан Берлиннге атланнганды. Ол жолоучулукъда жашла онеки шахарны ичлери бла ётерикдиле. Автопробегге къатышханла, алада тохтап, Уллу Ата журт урушну ветеранлары бла тюбеширикдиле.

Инна КУЖЕВА.
КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосуну пресс-службасы.

Тарых дерследен хыйсап этерге
2 бет

«Бир къырал экзамен тирнеклилеге ахшы онгла береди»
3 бет

Тамблагъы кюннге къайгъыра
3 бет

Ахшылыкъ унутулмайды
4 бет

КЪУУАНЧЛЫ ЖЫЙЫЛЫУ

Чеченде ислам университет ачылгъанды

Чеченни ара шахары Грозныйде Кунта-Хажи атлы Россейли ислам университет ачылгъанды. Анга жораланнган къууанчлы жыйылыуда Чеченни президенти Рамзан Кадыров, дин къуллукъчула, республиканы министерстволарыны бла ведомстволарыны башчылары, Россейни регионларыны эм бир къауум тыш къыралланы дин эм къырал къуллукъчулары да болгъандыла.

Университетни ректору Абдул-Рахим Мутушевни айтыууна кёре, быйыл анда окъургъа 300-ге жууукъ адам алынырыкъды. Преподавательлени араларында Россейни, Египетни, Бирлешген Араб Эмиратланы, Сирияны, Малайзияны ислам вузларында дин билим алгъан специалистле бардыла. Ислам предметледен, Къурандан эм араб тилден сора да, университетде дуния историядан, правону мурдорларындан, психологиядан, педагогика дисциплиналадан, орус эм чечен тилледен дерсле берилликдиле.

Вузда окъуу беш жылды. Аны жетишимли тауусханлагъа бийик профессионал билимлери болгъаннга шагъатлыкъ этген дипломла эм «иймам-хатыб» - араб тилден эм ислам илмуладан преподаватель деген иш усталыкъла берилликдиле.

Къыралда - дунияда

Къыралда - дунияда

Байламлыкъланы кючлер муратлыдыла

Экикюнлюк къырал жумуш бла РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев Монголиягъа баргъанды. Анда къыралланы араларында экономика, сатыу-алыу, культура байламлыкъланы кючлеуню эм андан ары айнытыуну, жер эм табийгъат байлыкъланы излеуню эм хайырланыуну юслеринден вопросла сюзюлгендиле. РФ-ни Президенти СССР-ни бла Монголияны бирикдирилген аскерлери Халхин-Голда 1939 жылда японлу армияны ууатханларына жоранланнган къууанчлы церемониялагъа къатышырыкъды.

Къутхарыучула жумушларын тауусхандыла

Саяно-Шушенская ГЭС-де (Хакасия) къурау ишле башланнгандыла. Оюлгъан электростанцияны темир-бетон сыныкъладан, бузулгъан темир конструкцияладан тазалаугъа къатышхан 2000-ден аслан адам эм МЧС-ни къутхарыучулары мында ишлерин бошагъандыла.

Москвадан келтирилген кючлю насосла бла станцияны жер тюбюндеги бёлюмлерин, коммуникация тонельлерин толтуруп тургъан сууну кетергендиле. Энди станцияны жангыртыу ишле башланнгандыла.

Халны тюрлендирирге

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев ахыр жыллада СССР-де эм Россейде болгъан техногенный катастрофала: Чернобыль АЭС-де, «Маяк» производствода, энди уа Саяно-Шушенская электростанциядагъы аварияла Россей технология жаны бла артха къалгъанын ачыкъ лайды, дегенди. Тыш къыралла уа, анга къууана, къарс къагъадыла.

- Мен толу ийнаныпма, ол болумну иги жанына тюрлендирир чакълы акъылыбыз, ырысхыбыз да болгъанына. Жаланда битеу акъылыбызны, кючюбюзню, ырысхыбызны да бирикдирип ишлерча. Бек алгъа уа - предприятияланы инфраструктураларына къарап чыгъаргъа, аланы шёндюгю излемлеге келиширча къураргъа керекди, - дегенди къырал башчы.

Кёпле болушадыла

Кюнле асыры къызыудан Грецияда терекле, юйле, кёз кёре тургъанлай, дуу деп жанып къаладыла. Къыралны север-восток жанында хал бютюнда осалды. Мингден аслам адам башха жерлеге кёчюрюлгендиле, кёпле журтларын, мюлклерин атып къачадыла.

Грециягъа агъач ёртенлеге къажау кюрешде Франция, Германия, Италия, Кипр, Россей эм башхала да болушадыла. Жерде отха къажау мингле бла саналгъан адамла, жюзле бла саналгъан техника кюреше эселе, бу ишге хауадан да 16 самолёт бла 12 вертолёт къатышадыла.

Автобус жардан кетгенди

Перуда туристлени алып баргъан автобус жардан кетгенди. Аны хатасындан 22 адамны жашауу юзюлгенди. Бизни къыралыбыздан анда адам болмагъанды.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

Налогла эм бюджетлени къуралыулары

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Юйюрде кичи сабийлени окъутур ючюн, ахча тёлеуню кеслерине алмай болмагъан эгеч-къарындашха льготаланы юслеринден да эсге салыргъа жарарыкъды. Жашауда аз тюрлю болмайды: ата-ана айырылыпдыла, ишсиз къалгъандыла неда пенсиягъа чыкъгъандыла да, сабийлери вузлада эм лицейледе окъугъанлары ючюн ахча тёлеген алагъа къыйын болады. Ишлерге къолларындан келлик тамата эгеч, къарындаш ол жюкню (борчну) кеслерине аладыла. Налог кодексде этилген тюрлениулени хайырындан алагъа юридический лицолагъа салыннган налогну аз тёлерча социальный льгота бериледи. Башхача айтханда, къарындаш бла эгечге 13-процентлик налог ала кичи къарындашны, эгечни окъутуугъа жойгъан ахча чакълы бирге азайтыллыкъды.

Сессия бошала туруп, «Единая Россия» фракцияны депутатлары налогланы тап халгъа келтириу жаны бла бир къауум магъаналы башламчылыкъла этгенлерин да эсге салыргъа сюеме. Ала къошхан тюрлениуле тюз ниетли предпринимательлени болмачы сылтаула бла уголовный жууапха тартыудан къоруударыкъдыла, багъалагъа къошулгъанындан тюшген хайыргъа салыннган налогну (НДС-ны) къайтарыуда бюрократический тыйгъычланы азайтырыкъдыла, кредит алыуну тынчыракъ этерикдиле.

- Сизге адамла артыкъда жаратмагъан нормативлени жарашдырыу бла кюреширге да тюшерикди. Налог жыйыучулагъа, сюдде къаралгъаны да болмай, берликлери болгъанланы капеклерин да къалдырмай сыйырырча эркинлик берилгени прессада кёп чамланыула туудургъанды.

- «Даулаш» законопроектлени санына физический лицоладан налогланы ишге сюдде къаралырын сакъламай алыуну юсюнден Налог кодексни 48-чи статьясына тюзетиулени да къошаргъа боллукъду. Обществода алагъа кёз къарам бирча тюйюлдю. Россей Федерацияны Баш Сюдюню башламчылыгъы бла этилген ол оноугъа кёре, налог салыучула тёленмей тургъан налогланы, пенилени эм тазирлени, сюдден эркинлик да болмагъанлай, гражданланы банклада счётларындан алып къояргъа эркиндиле. Борчлуланы банкда ахчалары азлыкъ этсе уа, аланы энчи ырысхылары сыйырылыргъа да боллукъду. Ол къаты нормативди, кризис болумла бла байламлыды.

Баш сюд ол тюзетиулени магъаналарын былай ангылатады: берликлери болгъанла алагъа этилген излемлени терсге санап даулашмай эселе, сюд органланы уакъ ишледен эркин этерге къоярыкъды. Алай болгъанлыкъгъа, гражданланы ёз сейирлерин къоруулаулагъа эркинликлерин киши да сыйырмайды. Тап кёрсе, ол неда бу гражданин алай бла алыннган ырысхысын къачан да сюдге берип къайтарыргъа боллукъду.

Бир жаны бла уа, ол нормативлени къатылыкълары право сакълаучуладан кёплени жунчутады. Ала оюм этгеннге кёре, адамланы ырысхыларын сюдсюз сыйырып алыу аланы эркинликлерине къысылукъ этиудю. Битеу алгъанда, законопроект бла байламлы алыкъа кёп соруула чыгъадыла да, анга къарау белгисиз болжалгъа артха салыннганды.

Андан сора да, РФ-ни Къырал Думасыны къарауына Россей Федерацияны Налог кодексине эм Уголовный кодексине налог тёлемеу ючюн уголовный жууапха тартыуну жумушатыргъа бурулгъан тюрлениуле кийириуню законопроекти да берилгенди. Шёндюледе уголовный жууапха 100 минг сом ёлчемде налогну юч жылны тёлемей тургъан гражданин неда 500 минг сом тёлеую болгъан компания тартыладыла. Аллай чеклеге жангыдан къаралмай тургъанлы алты жыл озгъанды. Энди жарашдырылгъан документде аланы бир ненча кере кётюрюрге деп кёргюзтюледи. Налог тёлемегенлери ючюн биринчи кере терсленнгенле ол иш бла байламлы тинтиуле бошалгъынчы борчларындан къутулсала, аланы уголовный жууапха тартмай къояргъа деп кёргюзтюледи.

Статистика шагъатлыкъ этгенича, налогланы заманында тёлемеу жаны бла 13 мингден аслам аманлыкъ иш ачыкъланнганды. Битеу алгъанда, аладан бюджетге 26,24 миллиард сом чакълы заран тюшгенди. Алайды да, Россейге налогланы жыйылыулары, налог тёлеучюлени налог культуралары жаны бла халны игилендириу бек магъаналы ишледен бири болгъанлай къалады.

- Налогла белгиленнгенинден аз жыйылсала, нефть сатыудан тюшген ахча къошулмаса, бюджет къалай жарашдырыллыкъды?

- Юсюбюздеги жылда дефицит кесибизни ырысхыбызны эсебинден жабыллыкъды: ич рынокдан ёнкюч алыу бла эм 2009 жылны биринчи июнюна ырысхысы 3 триллион 127 миллиард сомгъа жетген Резерв фонддан ахча алыу бла. Белгилисича, бек терк таркъайыргъа боллукъ ол ырысхыны хайырланыу бла бирге Россей Федерацияны Правительствосу экономикада болумну игилендириуге бурулгъан кризисге къажау мадарланы тамамлау жаны бла политиканы тири бардырады, бюджет законодательствону мардалары шёндюгю экономика болум бла келишиулю болурларын эсепге алыу бла.

Ол излемлеге тийишлиликде 2009 жылгъа федеральный бюджетни юсюнден закон озгъан кезиуде тёрт кере тюзетилгенди. Эм артдарагъында, 2009 жылгъа федеральный бюджетни чеклери тохташдырылып, жангы болумлагъа келиширча этилгендиле. Ол тюзетиуню кезиуюнде кризисге къажау программаланы баш магъаналы мадарлары бла келишмеген бюджет къоранчла 943,3 миллиард сомгъа къысхартылгъандыла, энчи программалада белгиленнген ишлени толтуруу жаны бла финанс къоранчла уа бир триллион 379,9 миллиард сомгъа кёбейтилгендиле. Баш магъаналы мадарлагъа къоранчланы оюмлу тохташдырыугъа бёлюннген ахча бек керекли ишлеге къоратылырын, обществону жашау этиуюн, ишин жалчытыугъа болушады, мындан арысында да болушурукъду. Шёндюгюлю бюджет планны критикагъа тартханла къалай айтып турсала да, бусагъатдагъы кризисге къажау бюджетде къоранчла миллет экономиканы айнытыуну баш магъаналы мадарлары бла къаты байламлыдыла.

- Баям, жангы бюджетни мурдорун жарашдырыуда да баш магъаналы борчланы тохташдырыуда да аллай амал хайырланыллыкъ болур?

- Шёндюгю болумладан хыйсап этилип, эндиги бюджет баш магъаналы къоранчланы шарт, къолдан келирча ёлчемде тохташдырылып жарашдырылыргъа керекди. Премьер мындан алда бардыргъан кенгешде сюзюлюп, 2010 жылны бюджетини чеклери былай тохташдырылгъандыла: тюшген хайырны ёлчеми 6,5 триллион сомдан оздурулмай, къоранчла 9,2 триллион сом, дефицит 2,7 триллион сом. 2009 жылны бюджети бла тенглешдиргенде, тюшген хайыр 4 процентге, къоранчла 5 процентге аз боллукъдула. Бюджетни къоранчлары белгиленнгенде, баш магъаналы быллай борчлагъа эс буруллукъду: социальный сфера эм бийик технологияла бёлюмле (космос, атом энергетика, электронная промышленность).

Алай бла аслам къоранчла тёрели халда пенсияланы кётюрюрге, билим бериуге, демография проектлеге, саулукъ сакълаугъа этилликдиле. Къыралны къоркъуусузлугъун, къорууланырча онгун жалчытыу, космос программаланы толтуруу, ГЛОНАСС, регионланы бюджетлери тап халда болурларына болушуу, бек уллу халкъла аралы форумлагъа – Сочиде Олимпиада – 2014, 2012 жылда Владивостокда АТЭС саммитге эм Къазан шахарда Универсиадагъа хазырланыу жаны бла вопрослагъа энчи эс бурулургъа керекди.

2010 жылгъа федеральный бюджетни баш къыстырыгъы (резерви) бюджетден къоратылгъан хар сомдан кёбюрек хайыр тюшерин жалчытыуду, къырал борчланы толтурууну файдалы жолун табыуду.

- Бюджетге тюшген ахчаны бир кесеги налогла жыйыу бла келгенине къайтсакъ, физический лицоладан налог алыуну низамы тюрлене барлыкъмыды?

- Сёз физический лицоладан налог алыуну реформалауну юсюнден баргъанда, депутатла адамгъа тюшген хайыр жашау этерге боллукъ бек аз ёлчемден алаша эсе, андан налог алмазгъа керекди деп къаты сюелирикдиле. Къырал кесини гражданинин жашау этерге боллукъ бек аз ырысхы бла жалчыталмай эсе, ниет жаны бла окъуна ол налог тёлерин излерге эркин тюйюлдю.

Белгилисича, подоходный налог стандарт, социальный эм ырысхы жаны бла льготалагъа тийишлиликде азайтылгъан этеди. Алай женгиллик бериуню ёлчемин ёсдюрюуге бурулгъан мадарла мындан арысында да, инфляцияны эсепге алыу бла, этилирге керекдиле, деп санайбыз. Экономика кризис болумлада гражданланы инвестиция тириликлерин кётюре барыуну уллу магъанасы барды. Аналитикле айтханларына кёре, аланы асыралгъан ахчалары 3 триллион сомдан асламды. Аны бла байламлы гражданла фондовый рынокга салгъан инвестицияладан НДФЛ налог тыймау жаны бла закон артха созулмай къабыл этилирге керекди. Багъалы къагъытланы сатыудан тюшген къоранчланы къайтарыуну арт болжалгъа къоюуну да тюзге санайбыз. Ол жаны бла законопроект Къырал Думаны къарауна берилгенди, аны жарашдырыуну ахырына жетдириу ишле къыстау бардырыладыла.

Федерацияны субъектлерине эм муниципальный къуралыулукълагъа кереклиси чакълы налог тюшерик затланы кёп заманны хайырланыргъа бериуню закон бла бегитиуню да бек уллу магъанасы боллукъ сунабыз. Мындан арысында орталыкъ болжаллы муниципальный бюджет асламында жеринден тепдирилмеген ырысхыгъа жер-жерли налог салыу бла къуралыргъа керекди. Ол налог шёндюледе физический лицоланы, организацияланы ырысхыларына салыннган эм жер налогланы орнуна боллукъду.

- Уллу энчи журтланы иелерине налогну ёлчеми кётюрюллюкдю деген хапарла жюрюйдюле. Алай этилликмиди?

- Ырысхы къолайлары къарыусуз къауумладан налог алыуну азайтыуну жолу бла налог жюкню тюз юлешиуню амалын тохташдырыргъа кюреширикбиз. Жеринден тепдирилмеген багъалы ырысхыгъа налог салыуну ёлчемин кётюрюу региональный эм жер-жерли бюджетлеге тюшген хайырны кёбейтирикди.

Ушакъны
Василий ТРЕСКОВ
бардыргъанды.

ЭКИНЧИ ДУНИЯ УРУШ БАШЛАННГАНЛЫ 70-ЖЫЛЛЫГЪЫНА

Тарых дерследен хыйсап этерге

Биринчи дуния урушдан сора уллу тюрлениуле болгъандыла. Жер жюзюню картасындан бир къауум империя гунч этилгенди. Австро-Венгрия бир ненча къыралгъа чачылгъанды. Германия, кесини колонияларындан бла императорундан къуру къалып, республикагъа айланнганды. Россейде уа социалист революция болгъанды. Аны кезиуюнде Польша,Финляндия, Литва, Латвия бла Эстония кеслери энчи къыралла болуп тохтагъандыла, Россей империяны иги кесегинде уа совет власть тохташдырылгъанды.

Дунияда ма аллай тюрлениулени, артыкъда Совет Союзну къуралгъанын, капиталист къыралла артыкъ бек жаратмагъандыла. Бир къауум къыралда властьны фашистле къолгъа алгъандыла. Гитлер бла аны мыртазакълары СССР-ден жер юзюп, кеслерине къошаргъа сюйгендиле. Империалистлеге да ол тап тюше эди. Аны себепли ала немецлилеге къадалып болушхандыла аскер промышленностьну айнытыргъа. Алай бла 1939 жылгъа Гитлерге дунияда бек кючлю аскерни къураргъа себеплик этгендиле.

Немецли генералла битеу дунияны бийлерге хазыр эдиле да, фюрер ууучлауну Запад Европадан башларгъа таукел болгъанды. 1939 жылда 1-чи сентябрьде гитлерчиле Польшагъа чапдыла. Ма ол Экинчи дуния уруш башланнган кюнге саналады. Алай, кертиси бла уа, сауутланнган агрессия 1938 жылда 11-чи мартда башланнганды, Германия Австриягъа чабыууллукъ этгенде. 1939 жылда 15-чи мартда гитлерчи аскерле,Совет Союзну кёрюп болмагъан империалист кючлени болушлукъларына таяныр, Чехословакияны север кесегин ууучлагъандыла.

Германия Польшагъа чапхандан сора уа 1939 жылда 3-чю сентябрьде Германиягъа къажау урушха Англия, Франция,Индия,Австралия,Жангы Зеландия, Юг-Африкалы Союз, 10-чу сентябрьде уа Канада да къошулдула. Океанны тюбюн къыдырып айланнган немецли кемеле, демократия къыралланы кемелерин къурута, дунияны битеу тенгизлеринде да бийлик этерге итиннгендиле.

Империалистле гитлерчи Германия Совет Союзгъа чабарын сакълап тургъандыла. СССР-ни оноучулары И.В.Сталинни башчылыгъында уруш башланнгынчы, Англия эмда Франция бла бир бирге болушууну юсюнден келишим этерге кюрешгендиле. Алай ала унамадыла да, СССР-ни П равительствосуна Германия бла бир бирге чабыууллукъ этмеуню юсюнден пактха къол салыргъа тюшдю.

1940 жылда 9-чу апрельде немецлиле Бельгиягъа, Нидерландыге, Люксембургга къажау уруш ачдыла да, Францияны бла Норвегияны ууучлап башладыла. 1940 жылда 10-чу июньда Германиягъа къошулуп, Италия да киришди урушха. Ол жыл 20-чы октябрьде Италия Грециягъа, 1941 жылда апрельде уа Германияны союзниклери - Болгария бла Венгрия - Югославиягъа чапдыла. Алай бла уруш саулай Запад Европагъа жайылды.

Францияны жартысын толусунлай къолгъа этип, къалгъан жеринде да кесини низамын тохташдырып, Гитлер, Англияны зат этмегенин хайырланып, 22-чи июньда кесини 8-миллионлукъ аскерин Совет Союз таба жиберди. Ол кюн дагъыда Италия,Румыния,Финляндия,-Венгрия бла Испания СССР-ге къажау сюелдиле. Уруш битеу дуниягъа жайыла тебиреди. 1941 жылда 7-чи декабрьде японлуланы самолётлары, билмей тургъанлай, Шош океанда АБШ бла Великобритания бийлик этген тийрелеге бомбала атып башладыла. Пёрл-Харбор аскер базада японлула 8 линкорну, 6 крейсерни, 1 эсминецни бла 272 самолётну жокъ этдиле. Битеу да 3400 американы аскерчи ёлтюрюлгенди эмда жаралы этилгенди.

Ол кюн Япониягъа къажау урушха АБШ бла латин америкалы къыралланы бир къаууму киришдиле. 1943 жылда кюз артында алагъа дунияны къыралларыны асламысы къошулдула да, бу агрессоргъа къажау битеу да 247 миллион адам сюелди.

Ол кюйсюз урушну жылларында бизни къыралгъа артыкъда кёп къыйынлыкъла сынаргъа тюшгенди, адамын, ырысхысын да андан кёп киши да тас этмегенди. Аны унутмай, къыралыбызны аскер кючюн, къорууланыу онгун кючлендире барыргъа керекбиз.Жер жюзюнде мамырлыкъны, ырахатлыкъны, къоркъуусузлукъну сакълауну андан иги амалы жокъду. Тарыхны дерслерин унутургъа жарамайды.

Иван ПОЛИЩУК,
отставкадагъы майор.

Китапхана

Къайсы сёзлюклеге таяныргъа керекди?

Билим бериу эм илму министерство Россейде къырал тилча жюрютюлген шёндюгю орус литература тилни мардаларыны юслеринден грамматикаларыны, сёзлюклерини, справочниклерини тизмелерин белгилегенди.

Ол тизмеге орус тилни Бронислав Букчин, Инна Сазонова эм Людмила Чельцова жарашдыргъан орфография сёзлюк, орус тилни Андрей Зализнякны редакторлукъ этиую бла басмаланнган грамматика сёзлюгю, орус тилни басымларыны Ирина Резниченко жарашдыргъан сёзлюклери эм орус тилни культурология жаны бла Вероника Телия берген комментарийлери болгъан Уллу фразеология сёзлюк да кийирилгендиле.

Официальный статуслары жаланда башда атлары сагъынылгъан китапланы бардыла. Аланы Москваны «АСТ-пресс» басмасы чыгъаргъанды. Ол себепден а не тюрлю даулашла чыкъсала да, авторла (ол санда чиновникле эм преподавательле), кеслерини позицияларын ол словарьлагъа таяныр ангылатыргъа керекдиле.

КЕНГЕШ

Бирлешип жамауат низамны эмда тохташыуну бегитирге

КъМР-де ич ишлени министри милицияны генерал-лейтенанты Ю.И. Томчак адамла кёп жыйылгъан жерледе жамауат низамны кючлеу эм гражданланы къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла вопросну сюзюуге аталгъан кенгеш бардыргъанды. Анда уа республикада «Билимни кюнюн» эм «КъМР-ни Къыраллыгъыны кюнюн» къуралыулу эм къоркъуусуз ётдюрюуге аслам эс бурулгъанды.

Кенгешни ишине Экономика эм жамауат къоркъуусузлукъ советни секретары М.М. Кумышев, МЧС-ни башчысы С.И. Шагин, КъМР-ни билим бериу эм илму министри С.Х. Шхагапсоев, башха министерстволаны бла ведомстволаны келечилери къатышхандыла.

Министр жамауат къоркъуусузлукъну милициясыны бёлюмлерини оноучуларыны докладларына тынгылагъандан сора ич ишлени органлары жылны башындан бери 600-ден аслам жерде бардырылгъан жыйылыулада, къуанчлада, тюбешиуледе, ол санда КъМР-ни Парламентине айырыулада, тиширыуланы эм эр кишилени аралары дунияны чемпионатлары, футболдан Россейни биринчилиги бардырылгъанда, къоркъуусузлукъну айыпсыз жалчытханларын чертип айтханды. КъМР-де МВД-да жамауат-политика, экономика эм социальный болумну тутхучлу этиу жаны бла ара ишлегенин, аллай арала районланы, шахарланы УВД-ларыны, РОВД-ланы барысында да къуралгъанларын билдиргенди.

- Север-кавказ регионда оперативный болумну осалгъа кете баргъаны, экономика кризис, гражданланы бир къауумуну властьлагъа къажаулукълары бла байламлы право низамны сакълаучу органланы биригип ишлеулерин игилендирирге керекди. Алайсыз жангыз милиция ол борчну кеси толтураллыкъ тюйюлдю, - деген Ю.И. Томчак.

Ол айтханнга кёре, властьланы биригип, бир оноугъа сыйынып ишлегенлерини хайырындан Лескен, Май, Терк районлада, Прохладный шахарда къыйын болумну терк окъуна тюзетирге къолдан келгенди. Алай Элбрус элде бир къауум адам жолну тыйгъанлары ючюн палах туаргъа аздан къалгъанды. КъМР-ни Президентини сёзю бла болум терк тюзетилгенин белгилерчады.

Кенгешде быллай соруу да туугъанды: элни активи, депутатлары, дин ахлулары къайда эдиле?

- Бир-бирле, - деген Юрий Иосифович, - аллай «акцияланы» юслери бла кеслерини неда башхаланы сейирлерин къоруулайдыла.

Министр жыйылгъанлагъа Россейни Президенти Дмитрий Медведев РФ-ни МВД-сыны Юг федеральный округда право низамны сакълаучу органларыны оноучулары бла Ставрополь шахарда бардыргъан тюбешиуюню итогларыны юсюнден айтханды. Къыралны башчысы регионда террорлукъ кёп бола баргъанына тынгысызлыгъын билдиргенди. Аны бла бирге ол Север Кавказда болумну игилендириуню къолгъа алыр заман болгъанын эсгертгенди.

Андан ары сёзюнде ол эки кюнню ичинде МВД-ны системасында мекямланы, журтланы къоруулауну шарт мадарларын этерге буюргъанды. «Милиция терроризм бла кюрешни ал сатырында болгъаны ючюн чабадыла боевикле эм законсуз сауутланнган къауумланы адамлары бизге», - деп белгилегенди.

17-чи августда Назраньда болгъан бушуулу ишни бизде болдурмауну къайгъысын кёрюрге кереклисин къаты эсгертгенди министр. Анда уа милицияны 21 адамы ёлгенди, 100-ден артыкъ адам жаралы болгъанды.

Ю.И. Томчак, КъМР-де «Билимни кюнюн» эм «КъМР-ни Къыраллыгъыны кюнюн» белгилеуню юсюнден сёзюне жангыдан къайта, 1-чи сентябрьде школланы эм билим бериуню учрежденияларыны къоркъуусузлукъларын жалчытыу бла чекленип къалмай, сау жылны ичинде аланы террорлукъдан сакълау тийишли даражада болургъа кереклисин къаты эсгертгенди. С.Х. Шхагапсоев къоркъуусузлукъну жалчытыу ишге ахча къоранчны боюнуна аллыгъын билдиргенди.

Кенгешде жашау къолайлары къарыусуз болуп, сабийлерин школгъа хазырларгъа къолларындан келмеген 80 юйюрге болушууну юсюнден вопросха да къаралгъанды.

М.М. Кумышев, сёзге къошула, милиция къоркъуусузлукъну жалчытыуну баш кючю болгъанын чертгенди, мындан ары да КъМР-де болум къыйыннга кетмез ючюн, шарт мадарла этилирге кереклисин айтханды. Ол, мындан алда Нальчикде маршрут таксилени водительлерини къажаулукъну акцияларыны юсюнден сагъына, закон толтурулургъа, гражданланы гыржын багъасын мажарыргъа эркинликлерин сакъларгъа керек болгъанын эсгертгенди.

С.И. Шагин табийгъат къыйынлыкъла не къадар аз болурлары ючюн, не этерге кереклисин белгилегенди, къоркъуусузлукъну жалчытыуну мадарларына айырып эс бургъанды.

Ахырында Ю.И. Томчак келир заманда оператив-къуллукъ этиу ишни баш борчларын белгилегенди.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

КЪАТЫ СЁЛЕШИУ

Министр Нургалиев коррупцияны къурутургъа бир ай бергенди

МВД-ны башчысы Рашид Нургалиев регион бёлюмлеге коррупцияны къурутургъа бир ай болжал бергенди. Коррупция бла байламлы шёндюгю болумну иги жанына тюрлендиралмагъан оноучу къуллукъчуланы министр, «аланы чынларына, къуллукъ жаны бла даражалары эм къыйынлары къаллайла болгъанларына да къарамай», жууапха тартыргъа «сёз бергенди».

Кесине бойсуннган оноучулагъа Рашид Нургалиев Оперативный штабны озгъан шабат кюнде Къазанда бардырылгъан жыйлыуунда къутургъанды. Жыйылыуда сёз Север Кавказда, асламысында уа Ингушетияда болумну юсюнден баргъанды. Назраньда болгъан терактдан сора, Ингушетияны ич ишле министри къуллугъундан кетерилгенден сора да, Президент Дмитрий Медведев Нургаливге республикада къоркъуусузлукъну жалчытыуну мадарларын жарашдырыргъа деген буйрукъну бергенди.

Министрни чамланыууну асламысы ол тюрлю вопросланы тамамлаугъа жораланнган эди. Ол билдиргеннге кёре, Ингушетияны милициясыны битеу къуллукъчулары бу жууукъ заманда аттестациядан жангыдан ётерикдиле. Ол ишни тамамлар ючюн, кадрла бла жалчытыуну келечилери Ингушетиягъа командировкагъа жибериллидиле. Министрни айтыууна кёре, бу жолгъу аттестация бек къаты бардырыллыкъды.

Андан тышында да, бу жуукъ заманда Ингушетиягъа командировкагъа Россейни ГИБДД-сыны башчыларындан бирлери жибериллиди. Ол бу республикада бир жылны турлукъду эм жер-жерли ГАИ-ни ишин тюз жолгъа салыргъа, инспекцияны техника затла бла жалчытыргъа керекди. Назраньда милялалары ичлеринде жукъ кёрюнмезча боялгъан номерсиз автомобильлени ёргенишге айланыулары тыйылыргъа керекди. Москвадан эм башха шахарладан урланнган тыш къыраллы багъалы автомобильле республикада, тюпсюз кёлге кетгенча, тас болуп къалыргъа керек тюйюлдюле.

Регион бёлюмлени оноучу къуллукъчулары кенгешге видеосвязьны болушлугъу бла къатышдырылгъандыла. Ала, баям, бу кенгешде алагъа бир киши да къатыллыкъ сунуп, хош кёллю болуп тургъандыла. Алай Рашид Нургалиев, сунмай тургъанлай, хар кимге да айланып, коррупцияны милициядан да къурутургъа керек болуп тургъаныны юсюнден да къаты айтханды. Ол былай дегенди:

- Бизни сатырларыбыздан коррупцияны къурутууну къыйматлы мадарларын болжалгъа салмай жарашдырыргъа мен сизге бир ай береме. Ол болжал тауусулгъандан сора болум иги жанына тюрлендириле башланмаса, буйрукъну толтурмагъан оноучула, къуллукълары, чынлары, ишге алгъын салгъан къыйынлары къаллайла болгъанларына да къарамай, къаты жууапха тартыллыкъдыла.

Аллай къуллукъчула уа, сейир этип, чамланнган да этип, былай ойлайдыла: адам улу, ёмюрле бла къажау кюрешип, хорлаялмагъан коррупцияны бир айны ичинде къалай къурутургъа боллукъду? Болумну жаланда быллай бир зат жумушатады – министр, аллай излемлерин билдире туруп, ол неда бу тюрлю оноучуладан жаланда бирини окъуна атын шарт айтмагъанды. Алай аны сёзлерине тынгылагъан оноучуладан жаланда бирини окъуна къалмагъанды умуту бир айдан сора жеринде ырахат ишлеп турурма деп.

«Известия» МВД-ны пресс-службасына министр кесини сёлешиуюнде сёзлени айта туруп билдирген оюмланы къалай ангыларгъа боллугъуну юсюнден соргъанды.

- Сёзсюз, бир айдан сора коррупция къурутулуп къаллыкъды демеклик кюлкюлю оюмду, - дегендиле бизге. - Алай ол тюрлю уллу хаталы ишге къажау кюрешни шарт планы МВД-да барды. Аллай мадарланы тийишли службаланы тюрлю-тюрлю органлары барысы да жарашдырыргъа борчлудула. Ол планда бирси мадарла бла бирге кюч органлада ишлегенлени жангыдан аттестация этиу, бёлюмлени техника затла бла жалчытыу да бардыла. Былайда уа сёз бек алгъа планны жашауда бардырып башлауну юсюнден барады – бирайлыкъ болжал да ол тюрлю ишлени башлаугъа бериледи. Бир айны ичинде бир зат да этмей тургъанланы уа ишлери бек тапсыз боллукъду.

«**Известия**» газетден.

Конкурс

Юйренирик специалистле сайланырыкъдыла

Башчылыкъ этерик кадрланы хазырлау жаны бла Къабарты-Малкъар регион комиссия конкурс бардырады. Аны кезиуюнде Россей Федерацияны халкъ мюлкюне башчылыкъ этерик кадрланы хазырлау жаны бла къырал планны чеклеринде 2009-2010 окъуу жылда юйренирик специалистле сайланырыкъдыла. Ол иш «Башчылыкъ этерик кадрланы хазырлау жаны бла президент программагъа» тийишлиликде къураллыкъды.

Окъутуу программагъа быллай затла кийирилгендиле:

менеджмент, маркетинг, финансла жаны бла усталыкълагъа жангыдан юйретиуню 550 сагъатха созулгъан курсуну 180 сагъаты тыш къыраллы тилге окъутургъа кетерикди. Конкурсда хорлагъанла Россейни баш окъуу учрежденияларына эм бизнес-школлагъа жиберилликдиле;

ала россейли эм тыш къыраллы предприятиялада эки ыйыкъдан юч айгъа дери стажировкада боллукъдула.

Специалистлени усталыкъларын ёсдюрюуге къоратыллыкъ ахчаны 33 проценти Федеральный бюджетден, аллай бири республикалы бюджетден, 34 проценти специалистни окъуугъа жиберген организацияны эсебинден боллукъду.

Конкурсха къатышханладан быллай затла изленирикдиле:

жыл саны 40-дан озмазы;

бийик билим;

5-жыллыкъ битеулю урунуу стаж;

башчылыкъ этген къуллукълада 3-жыллыкъ сынау;

тыш къыраллы тилни билиу;

окъуугъа жиберген организацияны айнытыу проектине къатышханы.

Конкурсха къатышыргъа боллукъланы сайлау, Россей Федерацияны бийик толтуруучу власть органлары къурагъан регион комиссиялада бардырылады. Документле 2009 жылны 15-чи сентябрине дери алынырыкъдыла.

Программаны, конкурсну болумларыны юслеринден толу информация алыргъа сюйгенле регион комиссиягъа **(8662) 47-35-27** номерли телефон бла сёлеширге боллукъдула.

Бизни жерлешибиз тышында

Къарачайлы жаш Къарабашланы Шамил отузгъа жууукъ жылны Ростов шахарда ишлеп, жашап турады. Ол заманны ичинде эки бийик билим алып, юйюр къурап, бюгюнлюкде къарачай-малкъар диаспораны таматасыды.

Аны бла къалмай, мэрияда жыйылыулагъа да къатышады. Кесини борчун Ростовда окъугъан, жашагъан къарачайлыланы, малкъарлыланы бирикдиргенде, ала ёз тиллерин, культураларын, адет-тёрелерин сакълагъанда, алагъа болушлукъ этгенде кёреди ол.

Къарабашланы Шамил Ростовну мэри М. Чернышовха саугъа береди.

Тамлагъы кюнге къайгъыра

Тынгысызлыкъ

Шамил бла мен Ростовда жаз башында танышхан эдим. Аны адеплилиги, халкъыны къадарына жарсыгъаны, адамгъа хурмет этгени туура кёрюннгенлей турадыла. Ауузланыргъа сирийли жашны кафесине киргенде, аны иеси жумушха кетип тура эди. Анга къарачайлы шуёху келгенин билдиргенде, ол кесини ишлерин къоюп жетди.

Эртеден бери аны кафеге келмей тургъанына кёлкъалдыгъа кюрешеди.

Аны да, мени да заманыбыз къыт болгъаны себепли ушакъны машинада жолда бара этерге тюшгенди. Шахарны орамында «Къарачай» деген жазыуу бла автобусну кёрдюк ичинде сабийлери бла. Шамил тынгысыз болду, аланы нек келгенлерин, къайда къаллыкъларын билмей. Ол кюнледе Ростовда сабий фестиваль бардырылгъанын айтдым, баям, ала ары келгендиле, къонакъланы жанларына тиймезле деп, тын-

Къарачай-малкъар землячество байрамда.

этип, бизни хан къонакъланыча кёрюп, миллет азыкълары бла сыйлады. Артда айтды Къарабаш улу шуёхларын къыйнаргъа, апчытыргъа сюймегенин. Кеси уа къонакъбайлыкъ этерге, Ростовха кёп тюрлю жумушла - саусузу болгъан, окъуугъа кирген эм башха керек затла бла баргъан жерлешлерине къолундан келгенича болушурчайтыргъа кюрешдим. Экинчи кюн ала, керти да, фестивальгъа къатышханларын, сабийлеге жарыкъ тюбегенлерин да билди.

Ростовха мен театр форумгъа баргъаным себепли анда Къарачай-Черкесден да делегацияла болгъанларын айтдым. Къарачай театрны режиссёру Биджиланы Хасан бла танышдырдым Къарабаш улуну да.

Форумну ахыр кюнюнде Шамил бизни ашыра келди. «Ростов» къонакъ юйню аллында ол, Шимал Кавказны делегациялары бла танышып, суратха да алды. Кесини республикасындан келгенлени миллетлерин айырмай, барына да визиткаларын берип, къарачай-малкъар землячество къуралгъанын билдирип, болушлукъ керек арсарсыз сёлеширге боллугъун да айтады.

Ушакъ нёгерим ёз тилинде ариу, шатык сёлешгенине эс бурдум.

- Юйде къарачай тилде басмаланнган китапла кёпдюле. Мен, сабийле да аланы дайым да окъуйбуз. Амал болгъанлай, гитчелени да алып, солуу кюнлеге Къарачайгъа кетип къалама. Ала журтларындан айырылырларын сюймейме, - деп хапарлайды Шамил.

Диаспорабызны магъанасын кётюре

Ол артыкъда къарачай-малкъар диаспораны ишини юсюнден айтыргъа сюйгенин, аны аягъы юсюне салыр ючюн, заманын, къарыуун да аямагъанын ангыларгъа боллукъду. Ростовну орамларында машина бла айлана, экскурсия да эте, аны сейир жерлерин да кёргюздю Шамил. Сора Дон суууну онг жанына жетдик. Шахарчыла хапар айтсала, черекни онг, сол жагъасы деп хапарлагъанларына эс бургъан эдим. Къарабашланы жашлары ангылатды аны сол жагъасында жаланда кафеле, ресторанла болгъанларын, шахар алыкъа ол жанына ёсмегенин. Донну эки жагъасын бирге къошхан кёпюрню да кёрдюк, аллея бла бара.

Шамилни хапары манга сейир кёрюндю:

- Сентябрьни экинчи неда ючюнчю шабат кюнюнде уллу байрам болады Ростовха аталгъан. Ол кюн битеу бу аллея диаспоралагъа бериледи, ала уа жыйырмагъа жетедиле. Кёп къонакълагъа, Шотландиядан келгенлеге да тюбегенбиз.

Быйыл а Ростовха 260 жыл боллукъду да, андан да уллу байрам къураллыкъды. Биз да къатышырыкъбыз анга. Хар диаспора, кесини миллет кийимлерин кийип, аш-азыгъын этип, эки концерт номер да кёргюзтеди. Озгъан жыл шахарны мэрине - Михаил Чернышовха - иги тюбеген эдик, быйыл да кюреширикбиз бет жарыкълы болургъа.

Аны айтханына кёре, Ростовну мэри быллай байрамланы бек жаратады, диаспораланы къуралыуларына да ол ыразыды. Греклиле, эрменлиле эм корейлиле аламат программала хазырлагъандыла. Аланы санлары кёп болуп, энчи школлары да барды. Дагъыстанлыланы да «Огни Кавказа» атлы миллет тепсеу ансамбльлери къуралгъанлы, ол да хар ишге тири къатышады.

Ол муну бла байламлы кесини муратыны юсюнден да билдирди:

-Ростовда мында жашагъан миллетлени кеслерини энчи юйлери неда культура аралары болсала эди, хар бирини кесини энчи отоуу бла. Аллай юйле Саратовда, Самарада, Краснодарда да бардыла. Ол заманда хар миллет кесини арасында проблемаланы сюзюп, аланы кетерир жолланы да излерге амал боллукъ эди. Экинчиден а, ол землячестволаны араларында шуёхлукъ да туурарыкъ эди.

Шамилни башха мураты уа - малкъарлыла, къарачайлыла да кёчгюнчюлюкден къайтханларына аталгъан уллу байрам къурагъанды. Сёзсюз, бу бек керек иш эди. 1991 жылда Нальчикде бардырылгъан «Эрирей» фестиваль артда тохтап къалгъанын экибиз да уллу жарсыу бла эсгердик.

Ол бек уллу кюч салып бардыргъан а къарачай-малкъар землячествону жыйылыуларыдыла. Биринчи кере аллай тюбешиу озгъан жылны апрель айында болгъанды. Сентябрьде экинчи кере жыйылгъандыла. Анга Къарабаш улу Малкъардан, Къарачайдан да къонакъланы-тепсеучюлени, артистлени Жангоразланы Мажитни бла Тёппеланы Алимни, «Эльбрусоидни» келечилери Атмырзаланы Расулну бла Созайланы Тимурну чакъыргъанды. Ол тюбешиуде болгъан Ростовда окъугъан студентка Кючюкланы Альбина былай дейди:

- Экинчи жол, адам да кёп келип, ингир бек жарыкъ ётген эди. Аны Мажит бардырып, къонакъла тепсеп, жырлап, тюрлю-тюрлю эришиулеге къатышып, жаш тёлю кесини фахмусун, къарыуун кёргюзтюр амал да тапхан эди. Сёз ючюн, жашла къол кючлерин сынап, бек ариу жырлагъан жаш а телевизор алып кетген эди. Саугъала алгъанла кёп эдиле. Бу жыйылыуну магъанасы бютюнда ёседи ары битеу Ростовдагъы землячестволаны таматалары, къоншу шахарладан - Таганрогдан бла Новочеркасскдан да - къонакъла келип алгъышлагъанларын айтсакъ.

Фестивальгъа хазырланыу

Мен Ростовда болгъан кюнледе фестивальгъа хазырлана эдиле. Анда да ол шахарда жашагъан халкъла кеслерини культураларын кёргюзтгенден сора бизни землячество, кеслери жыйылып, миллет тепсеулерин тепсеп, бир бирин тансыкълап чачылгъандыла.

- Экинчи жыл июльдан бери биз алай тюбеширге амал тапханыбызгъа бек къууанабыз. Сора Шамил Хашимович кеси къалай десе, алай этип къоймайды. Жаш адамладан соруп, аланы оюмларын да эсге алып, ишлени алай бардырабыз,- дейди Альбина.

Землячествону къурап, аны жумушлары бла кюрешген, жаш тёлюню ыразы этген тынч тюйюлдю. Ол ауур жюкню нек алгъанса боюнунга деп соргъанымда, Къарабаш улу былай жууаплагъанды:

-Биз окъугъан кезиуде жаш тёлюню жыярча адам жокъ эди. Ким болса да, аны бла кюреширге керекди. Сора жашладан кесибизге болушлукъчула хазырласакъ, иш тынчыракъ барлыкъды.

«Хар элни къой союуу башха» дейдиле халкъда. Хар элни, шахарны да быллай жыйылыуларында энчилик болуучуду. Аны да унутмай, алай башхаланы иги тёрелеринден да къачмайды Шамил. Ол «Эльбрусоидде» болуп, аланы ишлери бла толу шагъырейленнгенди. Аланы барыны да иги къылыкъларын хайырланыргъа дейдиле Ростовда.

Сентябрь айда бизни жерлешле шахарны 260-жыллыгъына къатышырыкъдыла. Сора кезиулю, ючюнчю, тюбешиулери боллукъду.

САРАККУЛАНЫАсият.

ЖАНГЫ ОКЪУУ ЖЫЛГЪА ХАЗЫРЛАНЫУ

«Бир къырал экзамен тирнеклилеге ахшы онгла береди»

Текеланы Афуажан Салиховна сабийлени химияны жашырынлыкъларына юйретип келгенли, отуз жылгъа жууукълашханды. Бюгюнлюкде уа ол, жаланда дерсле берип къоймай, Кичмалка элни орта школуна башчылыкъ этеди.

Быйыл «Билим бериу» миллет проектни чеклеринде бардырылгъан конкурсха къатышханды. Анда дерсде инновация технологияланы къалай хайырланнганын кёргюзтюп, жюзмингсомлукъ грантха тийишли болгъанды. Жангы окъуу жылны аллында биз, анга тюбеп, школну жашауну юсюнден бир къауум соруугъа жууап этерин тилегенбиз.

- Афуажан Салиховна, шёндю Бир къырал экзаменни юсюнден кёп айтылгъан кезиудю. Биз да ушагъыбызны андан башлайыкъ. Узакъ элде къалайдыла ол жаны бла жетишимлеригиз?

- Озгъан окъуу жылда бизде школну онтёрт сабий бошагъанды. Ала, ючюсюнден къалгъанлары, борчлу халда бериллик экзаменледен сора да, тёртюшер-бешишер предметни сайлап, ЕГЭ-ле бергендиле. Ол ючюсю уа жаланда математиканы бла орус тилни.

Быйыл Бир къырал экзаменни берген къыйын эди. Болсада, насыпха, окъуучуларыбыз алада иги балла алгъандыла. Былтыр бла тенглешдиргенде, быйыл кёрюмдюлерибиз аман тюйюл эдиле.

Бизни – школну администрациясыны бла ата-ананланы – биринчи борчубуз сабийлени аттестатсыз къалдырмазгъа эди да, ол толгъанды. Окъуу жылны аллындан окъуна анга бек уллу эс бургъанбыз. Сабийлени кеслери, ата-анала бла да кёп юйретиу-ангылатыу ишле бардыргъанбыз. Окъуучулагъа къошакъ халда дерсле, консультацияла да берилгендиле. Алайды да, бюгюнлюкде ала барысы да республикабызны тюрлю-тюрлю окъуу юйлерини студентлери болгъандыла.

ЕГЭ иги окъугъан сабийге бек ахшы онгла береди деп, мен алай сунама. Нек дегенде узакъ тау элден тыш жерлеге барып, окъуугъа кирген алай тынч тюйюлдю. Энди уа жылдан-жылгъа аллайларыбыз кёп бола барадыла. Быйыл а бютюнда окъуучуланы бир ненча вузгъа документлерин берир онглары да болгъандыла.

- КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосуну билдириулерине кёре, республикада эллиден артыкъ сабий аттестатсыз къалгъанды. Сиз къалай сунасыз, ол кёпмюдю, огъесе уа?..

- Билемисиз, ол затха бек алгъадан мен бек жарсыгъанма. Нек дегенде аттестат алыу – ол жаш адамны жашауну бир энчи, магъаналы кесегиди, дерге боллукъду. Ансыз а ала къайры барлыкъдыла, не этерикдиле? ЕГЭ сабийлени билимлерин аттестациялауну тёрели формасына айландырылгъынчы (быйылгъа дери), аттестатны хар сабий да алала эди. Энди уа, Бир экзаменни юсюнден закон кючюне киргенли, иги да къыйын болгъанды.

Билим бериуден журналланы кёп окъугъаным себепли аладан билеме – тыш къыраллада школну бошагъанланы 20 проценти аттестат алалмай къалса, ол нормагъа саналады. Мен ангылагъандан, республиканы кёрюмдюсю анга жете болмаз. Былайда устазланы ишинми, окъуучуланы кеслерини билимлеринми сюзерге боллугъуну юсюнден алыкъа айтыргъа къыйынды.

Болсада сабий билим бериуню къырал стандартларында белгиленнген затланы минимумун билмей эсе, ол аттестат алыргъа тийишлимиди? Бу барыбызны да жарсыуубуз болургъа керекди. Ол сорууда бла проблемада устазла, ата-анала да бирлешип, сабийлеге болушлукъ этерге, ангылатыу ишле бардырыргъа тийишлибиз.

- Белгилисича, озгъан окъуу жылда республиканы школларыны асламысы иш хакъ тёлеуню жангы системасына кёчгендиле. Сизде уа ол жаны бла хал къалайды?

- Биз ол системагъа энди – бу жангы окъуу жылдан – кёчерикбиз. Кертисин айтханда, бек къайгъы этип турабыз. Ол бизни школгъа алыкъа жангы затды да, къалай боллугъун билмейбиз. Устазланы иш хакълары азайыр деген къоркъуу барды. Нек дегенде школгъа шёндю жюрюген сабийлени саны 200-ге жетмейди. Жангы системада уа ол зат эсге алынырыкъды. Болсада, бизнича, аз сабий жюрюген школлагъа да бир энчи оноу этилир деп, анга ышанып турабыз.

- Республиканы Билим бериуде комплекс проекти хорлагъаны бла байламлы школлагъа биле-биле болушлукъ да этиле турады. Сизге уа жетгенмиди аны хайыры?

- Бу проектни баш магъанасы - сабийлеге качестволу билим бериуню тынгылы онгларын къураууду. Аллындан айтсакъ, школубуз 1992 жылда хайырланылыргъа берилген эди. Андан бери анга хазна зат къошулмагъанды дерге боллукъду. Жаланда спорт залыбызгъа инвентарь алыннганды ансы.

2007 жылда «Билим бериу» миллет проектни чеклеринде химия кабинетге оборудование келген эди. Шёндю уа физика кабинетге да аллай оборудование, бир къауум жангы компьютер, география бла тарых картала, кёрюмдюлю пособияла алыр, библиотекабызны фондун байыкъландырыр онг чыкъгъанды. Комплекс проектни жашауда бардырыуну чеклеринде бизге бир миллион сом бёлюннгенди. Жылыу баргъан ызларыбыз осал эдиле да, былтыр аланы да жангыртханбыз. Болсада алыкъа жарсыуларыбыз да кёпдюле. Садигибизни бла школубузну тийишлисича музыка оборудованиясы жокъдула.

Жыл сайын РОНО-дан бла «Китап» ООО-дан бизге жангы дерсликле да келедиле. Аланы жыйыла баргъанлары уа къолайсыз юйюрлени сабийлерине окъуу китапланы алайынлай берирге болушлукъ болады. «Заман» газетни юсю бла «Китап» ООО-ну директору Шауаланы Аминатха ыразылыгъымы билдирирге сюеме.

- Энди окъуу жыл да башланады. Анга уа къалай хазырланнгансыз?

- Бизде садик да, школ да бир мекямдадыла. Элибиз гитче болгъанлыкъгъа, школ бизде бек уллуду. Алайды да, устазла бла окъуучула бир бирге болушуп, бек иги ремонт этгендиле. Алгъын аны башы къара къагъыт бла жабылып къалгъан эди да, анга шифер салыннганды. Андан сора да, мекямны штукатуркасы жангыдан тап этилгенди. Бек игиси уа - школубузну ичинде суу баргъан ызла болмай, сабийле къыйнала эдиле да, ол проблема кетерилгенди.

Садикни юйретиучюлеринден башлап школну устазларына дери керекли методика литература да алгъанбыз. Алайды да, быйыл биринчи классха онеки, садикге уа эллиге жете сабий келликдиле да, биз алагъа эм бирсилеге тюберге хазырбыз. Мындан арысында уа туугъан сабийлени саны ёсе, окъуучуларыбыз да кёп бола барырла деп ышанабыз.

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.
Суратны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Жангычылыкъ

Ичдинг эсе, машинанг от аллыкъ тюйюлдю

Бельгияны властьлары автомобилистлени араларында ичгичиликге къажау кюрешни аламат амалын тапхандыла. Полицияны къуллукъчулары рульну артында эсирип тургъанлай бир кере окъуна тутулгъан водительлени машиналарында энчи приборну-алкогольну хауада болгъан парын ёнчелеучю приборну-орнатырыкъдыла.

Ол установка артыгъы бла ичип тургъан водительни машинасыны моторун ишлемезча этип къояды. Приборну ишлеую къыйын тюйюлдю - водитель солууун айландырып турса, тамамды. Шофёр ичинден тышына солугъан бир литр хауада 0,22 миллиграм алкоголь болса, моторгъа от алдыраллыкъ тюйюлсе. Пресса билдиргенича, Бельгияны парламенти тийишли законну бу жууукъ заманда къабыл этерге хазырды.

2001 жылда алколок системаны Белгия Европада биринчи болуп хайырланнганды. Аллай приборланы Францияда, Финляндияда, Нидерландыде да хайырланыргъа умут этедиле. Андан сора да, Францияда, сентябрьден башлап, приборла школланы автобусларында да орнатыллыкъдыла.

Аллай затланы чыгъарыу бла байламлы ишле Россейде да бардырыла турадыла. Алай Россейде алкотесторланы, Запад Европадача, автомашиналагъа угъай, автомагистральлада орнатырыкъдыла, Россейли водительни кесини машинасында орнатылгъан не тюрлю приборну да ишлемезча этерге къолундан келлигин ангылап, Россейни МВД-сыны «Специальная техника и связь» илму-излем институтну къуллукъчулары жолда бара тургъан автомобильледе ичги тылпыу къаллай бир болгъанын бир белгили узакълыкъдан билдирлик устройстволаны чыгъарыргъа оноу этгендиле.

Аны ишлеу принципи къыйын тюйюлдю: лазерни таягъы жол бла ётюп бара тургъан автомобильлени узакъдан сканировать этерикди. Алай автомобильни ичинде этанол тылпыу болгъанлыкъгъа, водитель кефди дерге жарарыкъ тюйюлдю, анга ичип тургъан пассажирлени миндирип барыргъа да боллукъдула. Ол а законнга чюйре келген иш тюйюлдю.

Алай эсе уа, автомобильни тохтатыргъа тюшерикди. Биринчи алкоголь радарла быйыл окъуна чыгъарылыргъа керек эдиле, алай кризис бла байламлы,проектни жашауда бардырыуну болжалын артха созаргъа тюшгенди.

«**Известия**» газетден.

ЮФО-дан жангылыкъла

Муниципальный айырыулагъа хазырланадыла

Ингушетияда жер-жерли самоуправлениялары органларына айырыуланы бардырыуну вопрослары Юнус-Бек Евкуров 24-чю августда республиканы шахарларыны эм районларыны администрациларыны оноучулары бла бардыргъан кенгешде сюзюлгендиле. «Интерфакс» билдиргенине кёре, Ингушетияны президенти районланы администрацияларыны башчыларына, айырыу комиссияланы председательлерине эм членлерине башха регионлада бу ишни къалай къурагъанлары бла шагъырейленирге керекди, дегенди. Андан сора да, Юнус-Бек Евкуров территориялы айырыу участкала къалай хазырланнганларын тинтип, бир ыйыкъны ичинде алада болумну юсюнден билдирирге буюргъанды.

Муниципальный айырыула мында 11-чи октябрьде бардырыллыкъдыла. Жер-жерли самоуправлениягъа келечиле экижыллыкъ болжал бла айырыллыкъдыла.

Жашау этиуню бек аз ёлчеми кёбейгенди

«Интерфакс» билдиргенине кёре, Къарачай-Черкесде жашау этиуню бек аз ёлчеми, ишлеяллыкъ адамланы алгъанда, 2009 жылны экинчи кварталында, биринчи квартал бла тенглешдиргенде, 3,5 процентге, 4 минг 300 сомгъа дери ёсгенди; пенсиядагъылагъа 1,9 процентге, 3 минг 225 сомгъа дери; сабийлеге пособияла 3,7 процентге, 4 минг 166 сомгъа дери.

Нек болгъанды алай? Аны сылтауу барды. Тюрлю-тюрлю товарланы багъалары 6,6 процентге – 771 сомгъа дери; аш-азыкъ продуктланы багъалары 4,8 процентге – 1760 сомгъа дери; борчлу платёжлагъа эм сборлагъа тёленнген къоранчла 4 процентге – 262 сомгъа дери, аныча жумушла ючюн тёлеуле 0,8 процентге – 1 минг 277 сомгъа дери кётюрюлгендиле.

Кир-кипчик жыйгъандыла

Новороссийск шахарны администрациясыны тёгерекдеги къудуретни къоруулау жаны бла сектору эм «КЛИО» деген жаш тёлю биригиу къурап бардыргъан «Юн-Эк-2009» экология фестивальны кезиуюнде 80 машок кир-кипчик жыйылгъанды. Аны кеси ыразылыкълары бла 40 къыз бла жаш къатышхандыла. Акцияны кезиуюнде Абрау кёлню – Уллу Кавказда бек уллу кёлню - жагъалары кир-кипчикден тазаланнгандыла. Ол иш бошалгъандан сора культура юйде шахарны жаш фотохудожниклерини кёрмючлери ачылгъанды.

Биринчи классха барлыкълагъа – саугъала

Адыгеяны Билим бериу эм илму министерствосу «Биринчи классха барлыкълагъа – саугъала» деген ат бла бардыргъан жандауурлукъ акцияны чеклеринде республиканы муниципальный къуралыуларына окъуучулагъа керекли ранецлени эм башха затланы бергенди. «Ведомствогъа берилген тизмелеге кёре, хар школгъа, битеу биринчи класслагъа барлыкъ 4 700 сабийге, дефтерле эм къаламла бериледиле. 27-чи августха дери ол иш толу бошаллыкъды», - дегендиле Билим бериу эм илму министерствода.

Быллай акцияла республикада тёртюнчю жыл бардырыладыла. Быйыл да аллай саугъаланы алыргъа правительствону резерв фондундан 3 миллион сом берилгенди.

Жюзюмню бай тирлиги

Быйыл Дагъыстанны Эл мюлк министерствосу жюзюмню хар гектарындан 110 центнер тирлик жыяр муратлыды. Жюзюм бахчала битеу да 25 минг гектарда ёсдюрюледиле. Андан 15 минг гектары тирлик береди. Республиканы Дербент, Каякент, Карабудахкент, Сергокалинск эм башха районлары жюзюмню кёп ёсдюрген районлагъа саналадыла. «Жыйылгъан жюзюмню асламысы Дербент, Избербаш, Кизляр эм Махачкъала шахарлада болгъан алкоголь промышленностьну предприятияларына жибериледиле», - дегендиле Эл мюлк министерствода.

Бу ведомствода билдиргенлерине кёре, «Дарвино» департамент правительствогъа уллу магъанасы болгъан проектни хазырлап бергенди. Быйыл предприятияла жюзюмню хар килограммына 13 сом берип аллыкъдыла. 2008 жылда уа килограмм жюзюмню багъасы 9 сом эди.

Гуманитар жюклю самолётла келедиле

Россейни ФСБ-сыны чек службасы РФ-ны Президенти Дмитрий Медведевни буйругъу бла «Бир бирге болушлукъ. Биригип ишлеу. Къоркъуусузлукъ» деген ведомствола аралы гуманитарный акцияны Юг Осетияны территориясында бардырады. Билдириуге кёре, гуманитар жюклери болгъан самолётла 22-чи августда «Владикавказ» аэропортха къоннгандыла.

Россейни ФСБ-сы бери 2 тоннадан аслам аш-азыкъ продуктла жибергенди, Росрезерв – 25 тоннадан аслам. Андан сора да, Юг Осетияда жашагъанлагъа россейли врачла медицина болушлукъ этерикдиле. Устазла – «Жылны бек иги устазы» деген Битеуроссей конкурсну лауреатлары – битеулю билим берген окъуу учрежденияланы педагоглары бла окъуу-методика дерсле эм мастер–классла бардырлыкъдыла.

Акцияны кезиуюнде МЧС-ни Москва шахардагъы Баш управлениясы Юг Осетия Республиканы школларына 40 чакълы компьютер эм къурау техника берликди. «Динамо» деген Битеуроссей физкультура спорт общество республикагъа спорт инвентарь – брусла, гимнастика перекладинала, баскетбол щитле, шведли стенкала эм 100-ден аслам спорт кийимлени комплектлерин жиберликдиле.

Газ быргъы ыз ишлеп башларыкъды

Дзуарикаудан Цхинвалгъа баргъан Юг Осетияны россейли газ бла жалчытырыкъ быргъы ыз газ бла толтурулгъанды. Республиканы правительствосуну председателини биринчи орунбасарыны къуллугъун толтура тургъан Хасан Плиев ИТАР-ТАСС-ны келечисине билдиргенине кёре, «алтын къошакъ» газ ызны бек бийик жеринде – Кудар ауушда – жалгъанын, газ ызны север эм юг кесеклерин бирикдиргенди.

- Бу газ ызны къурулушуну ахыр иши бошалгъанды. Ол энди Цхинвалда газны юлешиучю сетьге жалгъаннганды. Быргъы ызгъа газ озгъан кече берилип башлагъан эди. Битеу ишле графикге кёре бардырылгъандыла, - дегенди Х. Плиев. Агентствону билдиргенине кёре, газ ыз хайырланылыргъа 26-чы августда – Россей Юг Осетияны энчи къыралгъа санагъан кюнде – берилликди.

Москвагъа жараулу автобусла бла

Чеченни транспортуну эм связыны министерствосуну оноуу бла Грозныйден Москвагъа автобусла жюрюп башларыкъдыла. Билдириуге кёре, бу маршрут сентябрьде ачыллыкъды. Республиканы транспорт министерствосуну капитал къурулушла жаны бла бёлюмюню начальниги Альви Шихгириевни айтханына кёре, шёндю ол вопрос сюзюле эм келишдириле турады. Рейслени транспорт бла жалчытыр ючюн, министерство MAN Lion’s Coach маркалы тёрт автобус сатып алгъанды.

Андан сора да, ол компания бла ишлеу андан ары бардыраллыкъды эм жууукъ заманда аллай автобусланы жангы къауумун сатып алыргъа контракт этилликди. «Бу машинала дунияда бек игилеге саналадыла. Ала тап жарашдырылгъандыла эм бек тынчлыкълыдыла: пассажирлеге иги болсун деп, алада кухняла, аякъ жолла, жатар жерле да бардыла. DVD системала, холодильникле, кир-кипчик проводла, водитель солурча бёлюм, хауаны тазалаучу NEOMAN установкала эм башха затла бардыла», - дегенди А.Шихгириев.

Эсде тутуу

Ахшылыкъ унутулмайды

Уллу Ата журт урушну ветеранлары Теммоланы Мусса (сол жанында) бла Журтубайланы Магомет аскерге чакъырылгъынчы Огъары Бахсанда орта школда устазла болуп ишлегендиле. 40-чы жыллада къазауатха бирге кетгендиле, аны башындан ахырына дери сермешгендиле, жигитликлери бла атларын айтдыргъандыла.

Магомет урушдан сора Одесса шахарда юйюр къурагъанды, анда жашагъанды. Алай жыл сайын урунуу отпускасын а туугъан элинде ашыргъанды, эгечи Маржанны юй жумушларына болушханды: отун этгенди, мал аш хазырлагъанды, бахчасына къарагъанды.

Эсимдеди, 70-чи жыллада элге келгенде, школну устаз коллективи, андан тансыгъын алыр муратда, той этгенлери. Бу сурат да ол кюн алыннганды. Мусса туугъан жерибизге къайтхандан сора кёп жылланы орта школда устаз болуп урунннганды, эл Советге башчылыкъ этгенди.

Эки ветеран да урушда кишиликни юлгюсюн кёргюзтгендиле, махтаугъа тийишли болгъандыла. Сёз ючюн, Мусса уста зенитчик болгъанды. Ол Сталинградны кёгюн сакълагъанды, кёп фашист самолётну агъызгъанды. Аны юсюнден аскер газетде «Сын Кавказа» деген аламат статья басмаланнганды.

Бюгюнлюкде бу келбетли ветеранла дунияларын алышхандыла. Алай атлары уа эллилерини эслеринде сакъланадыла.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

Бокс

Умутландырыу

Халкъыбызда, бокс бла кюрешип, атларын айтдыргъан жашларыбыз аз тюйюлдюле. Энейланы Кязим аладан бириди. Ол спортха 2001 жылда эркин тутушууну юсю бла келгенди. Аны бла тёрт жыл кюрешгенден сора, боксну жаратып, анга кёчгенди. Къысха заманны ичинде онсегизжыллыкъ жаш Къабарты-Малкъарны, Москваны, Россей Федерацияны экишер кере чемпионлары болгъанды, халкъла аралы турнирледе да аллай бир хорлагъанды.

Алгъаракъда да Кязим Россейни окъуучуларыны Пенза шахарда Билим бериу министерствосуну башламчылыгъы бла бардырылгъан тёртюнчю жай спартакиадаларына къатышханды. Анда 114 спортчу сынагъандыла къарыуларын. Бизни республикадан Эней улу бла бирге Ахмет Хапачев эм Мурат Коков да баргъандыла ары. Анда Ахмет ючюнчю жерни алгъанды. Таулу жаш а биринчи болгъанды. Эндиге дери спартакиадалада къошулуп, аллай жетишимге киши да жетмегенди.

Жерлешибиз кесини ариу къылыгъы бла да тенглерине кесин сюйдюргенди. Андан болур Москваны боксдан жыйымдыкъ командасы, бирден къол кётюрюп, Кязимни капитаннга айыргъаны.

Ол бийик категориялы тренер, спортну устасы Залим Керефовну къолунда жарау этеди. Бусагъатда Эней улу октябрь айда Россейни кубогу ючюн Новосибирскде бардырыллыкъ эришиуге хазырлана турады.

ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан.
Суратны автор алгъанды.

Солуу

Жай а къалай терк кетди...

«Коммунальник» республикада бек белгили сабий лагерьледен бирлериди. Анда Къабарты-Малкъарны шахарларындан, эллеринден, тыш къыраллададан да кёпле солугъандыла. Мында бир болгъан а къайтыргъа ёчдю.

Биз ары баргъан кюн лагерьге къонакъгъа республиканы Ич ишлеринде урунннганла, от тюшюуге къажау службадан эм жаш тёлю жамауат организацияладан адамла келген эдиле. Ала «Эркинлигим барды» деген интеллектуал оюн, кинолекторий эм викторина бардыргъандыла. Сабийле да анга сюйюп тири къатышхандыла.

Лагерьдеги сабийле.

Лагерьде, врач Зезаланы Лейля айтханнга кёре, 250 сабийге орун барды. «Биринчи сменледе солугъанла аслам эдиле. Ючюнчюге уа азыракъ келгендиле. Къоншу республикаладан предложенияла болгъанда, кесибизни сабийлерибиз жерлени толтурлукъ суннганма. Алай а, нек эсе да, болмагъанды. Бюджет учреждениялада ишлегенлени балалары хакъсыз солуйдула. Башхаланыкъыла уа путёвканы багъасыны элли процентин тёлегендиле», - дейди Лейля.

Биринчи айладача, августда да лагерьдегилеге дискотекала, узакъ эм жууукъ жолоучулукъла, тюрлю-тюрлю оюнла, экскурсияла къуралгъанлай тургъандыла. Къысхасы, мында солугъанла бары да ыразы болуп кетгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Суратны автор алгъанды.

БАСМА

Харфлыкъ эм башха сейир китапла

«Элбрус» китап басма хар жангы окъуу жылны аллында малкъар тилде бир къауум дерс китап чыгъарыучуду. Бу жол да ол ахшы тёрени бузмагъанды. Бек алгъа Харфлыкъны белгилерге тийишлиди.

- Элледе, жангы китапладан хапарлары болмай, эскилени хайырланыргъа кюрешедиле. Быйыл биринчи классха барлыкъ сабийчикле биз чыгъаргъан Харфлыкъны окъургъа керекдиле, -дейди «Элбрус» китап басманы малкъар тилде редакциясыны баш редактору Додуланы Асият. - Китапны авторлары сакъланнганлыкъгъа (Биттирланы Тамара бла Будайланы Ахмат), ол, иги да жангыртылып, бусагъатда программагъа кёре жарашдырылгъанды.

Дагъыда окъуу китапланы санында быланы айтыргъа боллукъду: 11-чи классха Тёппеланы Алим жарашдыргъан малкъар литература, Ахматланы Ибрагимни малкъар тилден 8-чи–9-чу класслагъа китабы, Толгъурланы Зейтун да 8-чи классха окъуу китап – хрестоматия хазырлагъанды. Сотталаны Лидияны «Малкъар тилден 5-чи класслада дерс бериуню юлгюлери» деген да устазлагъа керек пособияды.

Быйыл Мечиланы Кязимни 150-жыллыгъын белгиленнгени бла да айырмалыды. Анга атап, «Элбрусда» малкъар, орус тилледе да акъылманыбызны энчи чыгъармалары басмаланырыкъдыла. Бегийланы Абдуллах хазырлагъан китапха Кязимни назмулары, поэмалары, зикирлери кирликдиле. Поэтни кесини художникле ишлеген суратлары да аны толу этерикдиле. Ол бек тынгылы жарашдырылгъанын да чертгенди Додуланы Асият.

Орус тилге Мечиланы Кязимни назмуларын С.Липкин бла Г.Яропольский кёчюргендиле. Ол «Разум и голос» деген ат бла басмаланырыкъды. Китап гитчерек эсе да, ариуду, саугъа изданиялачады.

Бизни корр.

Туризм

Гара сууланы талалары тапланады

Жылдан-жылгъа альпинизмни, туризмни эм тау - лыжа спортну арасы – Приэльбрусье - таплана барады. Арт кезиуде мында кёп жангы къонакъ юйле, кафеле, тюкенле ачылгъандыла. Аны бла бирге бери келгенлени жумушларын жалчытыу игиленнгени да къууандырады. Аны адамла бютюн бек сюйген жерде – гара сууланы таласында да - эслемей къойгъан къыйынды.

Ары келгенибизде бек биринчи кёзюбюзге урунннган кенг, тап жарашдырылгъан машинала тохтаучу жер болгъанды. Анга асфальт салыныпды, тёгереги да бегитилипди. Ол былайгъа келген автобусланы бла машиналаны къайда болса къоймазгъа онг береди. Жаяу жюрюрча тап жолчукъла ишленнгендиле.

Эндиге дери мында жаланда бир кафе болгъан эсе, бюгюнлюкде аланы саны ёсгенди. Гара сууу бла сауна да ишленнгенди. Суну жагъасында тереклени ауаналарында солуп, ауузланнган да этерча жапмачыкъла бардыла. Кафеледен бирини тийресинде уа гитче кёлчюк да. Чабакъ тутар онг да къуралгъанды.

Гара сууланы талаларында, суратладан биринде кёргенигизча, жангы объектлени къурулушлары андан ары бардырыладыла.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Машинала тохтаучу жер.

Жангы объектни къурулушу.

Саулукъ

Жаш сарымсах бютюнда хайырлыды

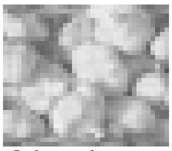

Бу битимни багъыу жаны бла хайырлылыгъын билмеген адам хазна табылсын. Америкалы алимле бир къауум тинтиулени бардыргъандан сора быллай оюмларын билдиргендиле: жангы сарымсах аны къурутулгъан эм ашарыкъгъа къошулгъан тюрлюлеринден эсе кёп да хайырлыды. Жюрекге уа бу битимни жаланда жаш заманында хайырланылгъаны къыйматлы болушады.

Тинтиучюле билдиргенлерича, сарымсах жюрек-къан тамыр системагъа кесини составында сероводород (инчге къан тамырчыкълагъа ишлерге уллу себеплик этген антиоксидант) элпек болгъаны ючюн бек иги болушады. Сарымсахны хайырлы ышанлары аны ийиси бла байламлы осал ышанладан эсе иги да кёпдюле, дейдиле алимле, чам этген халда.

Эт кёзлени къарыусузландырады

Австралиялы алимле къызыл этни азыракъ ашаргъа чакъырадыла. Бу излемни толтурмагъан адамланы кёзлери осал кёрюрге боллукъдула. Экспертле чертгенлерича, былайда уа уллайгъан адамлагъа бютюнда сакъ болургъа керекди.

Жыл санлары 59-60 жыл болгъанладан 6000-ден артыкъ адам къатышдырылып 20 жылны ичинде бардырылгъан сынауланы кезиулеринде адамла ашагъан азыкълагъа тынгылы анализ этилип тургъанды. Специалистле кёзле жыл саннга кёре къалай тюрленнгенлерине уллу эс бургъандыла.

Ол заманлада ачыкъланнганыча, къызыл этни дайым ашап тургъан адамланы кёзлерини кёрюулери, жылла оза баргъанлары сайын, этни аз эм мардасы бла ашап тургъанланыкъыладан эсе осал кёре эдиле. Адамлагъа, бютюнда уллайгъанлагъа, экспертле быллай рекомендация берелиле: къызыл этни хар кюнден угъай, эм аз ёлчемледе ашагъыз.

Магний нерваланы тынчайтады

Америкалы алимле быллай оюмгъа келгендиле: къозгъалып тургъан нерва системаны магний неден да иги тынчайтады. Ачыкъланнганына кёре, бу металл мыйыда нерваны импульсун адамны чархында узакъ жерледе орналгъан нервалагъа эм шаугютлеге жетдирир ючюн жууаплыды эм ол импульсну барыуун акъырынландырады. Ангылашынылыулуракъ айтханда, бизни чархыбыз магнийни болушлугъу бла кесин оздуруп арытмай туталады.

Нерваларына артыкъ ауурлукъ жетген адамлагъа алимле быллай рекомендация берелиле: ашарыкълагъа къошуп магнийлери кёп болгъан биология къошакъланы кёбюрек хайырланыргъа. Нерваларыгъызны тап халда тутар ючюн, салатны чапыракъларын, петрушканы, кинзаны, соханны, нашаны, помидорну кёбюрек ашагъыз.

Ургъуйланы къачыргъанлыкъгъа...

Жай кезиуде адамла, кеслерин къан ичиучю ургъуйладан къоруулай, тюрлю-тюрлю дарманланы хайырланадыла, ол затладан кеслерини саулукъларына хата жетгенин а хазна билмейдиле. Французлу алимле аны бла байламлы бир къауум тинтиулени бардыргъандыла эм быллай оюмгъа келгендиле: ургъуйлагъа къажау кюрешде хайырланылгъан дарманланы кёп къалмай барысында да ДЭТА вещество барды, ол а адамны нерва системасына да заран тюшюреди.

Алимле алгъын суннганларыча, ургъуйла ол веществону ийисин жаратмагъанлары ючюн къачадыла андан. Энди тохташдырылгъанына кёре уа, ургъуйланы ёлтюрюр неда юйден къачырыр ючюн, жюрютюлген дарманланы кёп къалмай барысы да адамланы саулукъларына да хаталыладыла. Ол себепден а алимле быллай рекомендация берелиле: къаныгъызны ичиучю гитче затчыкъгъа къажау дарманланы хайырланмай туралмай эсегиз, кесигизни саулугъугъузгъа да бек сакъ болугъуз, ол дарманланы бек аз жюрютюгюз.

Тенгиз продуктланы ашагъыз

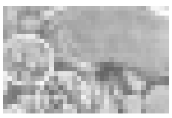

Британлы алимле быллай оюмгъа келгендиле: Омега-3 жаулары болгъан, кислоталары кёп болгъан тенгиз продуктланы тийишлиси тенгли бир ашамагъан жюклю тиширыулада депрессия ауруу кёбюрек чыгъарыкъды деген къоркъуу барды. Ол ауруу анагъа, сабийине да хата келтиреди, ол себепден а жюклю тиширыула тенгиз продуктланы ашай-ашай турургъа борчлудула.

Андан сора да, чабакъда болгъан йод эм D витамин, дейдиле экспертле, ана болургъа хазырлана тургъан тиширыуланы саулукъларын игилендириуге бек иги себеплик этерикдиле. Алайды да, сабийни табарыкъ тиширыулагъа кеслерини рационларына тенгиз продуктланы борчлу халда къошаргъа керек болгъанларын экспертле бек къаты эсгертедиле.

Татлы затладан эсе бир алма игиди

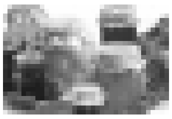

Кёп адамла бал туз инсанны эсин игилендирген сунадыла, алай канадалы алимле уа ол оюм терс болгъанына шагъатлыкъ этедиле. Ала былай айтадыла: татлы затны кёп ашау адамны пространство эсини ишин осал жанына тюрлендиреди, ол адам эсинде эрттеден бери тутхан затны окъуна унутуп къояды.

Андан сора да, специалистле быллай оюмларын айтадыла: татлы затны асыры кёп ашау экинчи формалы диабетни чыгъармагъы эди деген къоркъууну да кёбейтеди, адамны семиртирге, аны жюрек-къан тамырла системасыны ишин бузаргъа да боллукъду. Тинтиучюле айтханнга кёре, адамны чархына керекли фруктозаны алыр ючюн, бир кюнню ичинде жаланда 1 алманы ашаса да, тамамды.

Кофени аз-аз ичигиз

Тёреде болуучусуча, адамла кофени санлагъа женгиллик берген, кёлюнгю кётюрген продуктха эмда жукъусузлукъгъа къажау кюрешде бек иги дарманнга санайдыла. Америкалы алимле айтханларыча, адамланы асламысы кофени тап иче билмейдиле. Тинтиучюлени акъылларына кёре уа, азаздан бир кюннге кёп кере ичилген кофе адамгъа, эрттенликде бир жолгъа ичилген уллу кружкадан эсе, уллу тирилик эм кюч-къарыу береди.

Бир-бирледе уа кофе адамны халын арталлыда башха тюрлюге - осалгъа - айландырады. Эрттенликден башлап кофени бир ненча кружкасын ичген адам андан сюйгенича хайыр, къыймат алалмайды, нек дегенде аны чархында кофеин азайгъандан сора ол, мыккыл болуп, жукъусурап къалады.

Интернетден алынып басмаланнганды.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68,42-24-02.**
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73.**
Культураны бёлюмю - **42-75-82.**
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76, 47-27-59.**
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39, 42-66-71 .**
Письмоланы, рекламаланы эм билдириулени бёлюмю - **42-37-94.**
Тилманчланы бёлюмю-**47-31-28.** Сурат алыучу бёлюм - **42-68-72.**
Бухгалтерия- **42-30-87**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —Н-0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Махийланы Амин - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (2-чи бет), Зезаланы Лида (1-чи бет), Ахматланы Шахида (3-4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 2740

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5